

регулюють фінансові правовідносини на її території. Водночас система національного фінансового права повинна полегшувати взаємодію з міжнародним фінансовим правом, шляхом приведення в дію норм міжнародного фінансового права методами відсилання, рецепції і трансформації.

1. Левин Д.Б. Проблема соотношения международного и внутригосударственного права. *Советское государство и право*. 1964. № 7. С. 92–93.

2. Ровинский Е.А. К вопросу о предмете международного финансового права. *Труды ВЮЗИ*. Вып. IX. М.: Наука, 1967. С. 23.

3. Назаренко А.Т. О нормах правового регулирования международных финансовых отношений. *Труды ВЮЗИ*. 1971. Т. XIX. С.156–182.

4. Лазебник Л. Л., Анісімова М.Ф, Міжнародне фінансове право: навч. посіб. Ун-т держ. фіскальної служби України. 2-ге вид., онов. і допов. Ірпінь: Вид-во Ун-т ДФС України, 2017. 700 с.

5. Вайцеховська О.Р. Місце міжнародного фінансового права в системі міжнародного права: теоретико-правові аспекти. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. №12. С.284–288.

6. Версальский М. Проблемы международного финансового права. *Советское государство и право*. М., 1967. С. 63–68.

7. Кричковська Я.В. Теоретичні підходи становлення міжнародного фінансового права. *Міжнародні читання присвячені пам'яті професора Імператорського Новоросійського університету П. Є. Казанського*: матеріали Міжнародної конференції (м. Одеса, 22–23 жовтня 2010 року). Одеса : Фенікс, 2010. С. 23–26.

8. Lippert G. Das Internationale Finanzrecht. Eine systematische Darstellung der internationalen Finanzrechtsnormen. Triest ; Wien ; Leipzig, 1912.

9. Горбач Л.М. Правова природа та особливості системи міжнародного фінансового права. *Економічний форум*. 2019. № 2. С. 13–18.

10. Буроменський М.В. Міжнародне право: навчальний посібник. Мін. освіти і науки. України/ за заг. ред.. Київ: ЮрІнком Інтер, 2008. 335 с.

11. Іванченко О.М. Співвідношення норм міжнародного і національного права: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Нац. ун.-т «Одеська юридична академія». Одеса, 2011. 23 с.

Ігор ЖИЛЯЄВ

головний науковий співробітник

Інституту вищої освіти

НАПедН України (м. Київ, Україна),

доктор економічних наук

ОСОБЛИВОСТІ ВСТАНОВЛЕННЯ ПРАВ ТА ОБОВ'ЯЗКІВ УКРАЇНСЬКИХ ДОСЛІДНИКІВ – МОЛОДИХ ВЧЕНИХ

Українська наукова система тривалий час потерпає від кризи: скорочується фінансування, яке відповідно негативно впливає на її кадрову структуру [1]. Так, кількість українських дослідників з 2016 р. по 2019 р.

скоротилась майже в 1,3 рази (з 63,7 тис. до 51,1 тис.) [4].

У 2019 р. частка дослідників у віці до 39 років складала 32% їх загальної чисельності, що дозволяє стверджувати, що на фоні науки європейських країн українська наука виглядає достатньо молодою. Кожний п'ятий дослідник був у віці до 35 років, зокрема – майже кожний шостий доктор філософії / кандидат наук (2699 з 16804). Молодь віком до 40 років складала лише 4,5% всіх дослідників – докторів наук (293 з 6509) [4].

Серед загальноприйнятих інструментів наукової політики, спрямованої на подолання кадрової кризи, можна виділити застосування різних механізмів підтримки окремих категорій дослідників. Найбільш поширеними є механізми підтримки молодих вчених. Саме ці механізми уточнюють статус дослідників – молодих вчених. В Україні сформовано потужну розгалужену державну систему підтримки молодих вчених, до якої входять: 1. *Іменні стипендії*: 1.1. Президента (з 1995 р., 300 стипендій (з 2013 – 250)), Верховної Ради (з 2008 р., 30 стипендій, з 2022 – 50), Кабінету Міністрів України (з 1995 р., 320); 1.2. *Премії*: Президента (з 2001 р., до 40 премій), Верховної Ради (з 2008 р., 20 індивідуальних та колективних (до 4-х осіб) премій, з 2020 – 50), Кабінету Міністрів України (з 2000 р., одна з 6 номінацій – за наукові досягнення); 1.3. *Гранти Президента*: для молодих вчених (з 2003 р., 77 грантів), для молодих докторів наук (з 2010 р., 2). Окрім того, підтримка молодих вчених (стипендії, премії, гранти тощо) деякими академіями наук (зокрема – з 2022 р. стипендій імені академіка НАН України Б.Є. Патона для молодих вчених Національної академії наук України – кандидатів наук (докторів філософії) і докторів наук та грантів НАН України дослідницькими лабораторіями / групами молодих вчених НАН України та органами місцевого самоврядування (наприклад – премій Київського міського голови за особливі досягнення молоді у розбудові столиці України – міста-героя Києва (з 2017 р., 100 премій), зокрема за напрямом «наукові досягнення»). Також є інші правові акти органів державної влади з підтримки молоді, що містять напрями підтримки науки. Також деякі європейські фонди та програми передбачають можливості підтримки українських молодих вчених.

За показниками 2020 року премії президента, парламенту отримали 155 молодих вчених (з них 66 з закладів вищої освіти, ЗВО), стипендії парламенту – 30 осіб (20 – ЗВО).

Використаний механізм підтримки відноситься до інструментів позитивної дискримінації (*positive discrimination*), що передбачає надання преференцій окремій категорії дослідників. Доктрина афірмативної дії (*affirmative actions*) або «позитивної дискримінації», не будучи дискримінацією за своєю суттю, є предметом численних дискусій як політичний засіб, що загрожує породженням т. з. зворотної дискримінації. Ключовим моментом цієї доктрини є масштабна активізація соціальних ліфтів, що зазвичай дозволяє особам з вразливих соціальних груп реалізувати

перспективи досягати найвищих статусних позицій у конкретній системі. Однак застосування інструментарію позитивної дискримінації повинно супроводжуватися: 1) чітким встановленням статусу цих осіб; 2) формуванням правових режимів преференцій, з урахування забезпечення протидії зловживанням цими преференціями; 3) визначенням бар'єрів, обмежень та компенсацій осіб, що підпадають під ефект «зворотної дискримінації» – обмеження відповідних прав іншим членам суспільства наявністю переваг локальним групам осіб.

Законодавство встановлює основне визначення вченого: «вчений – фізична особа, яка проводить фундаментальні та (або) прикладні наукові дослідження і отримує наукові та (або) науково-технічні (прикладні) результати» та похідні: «ад'юнкт», «аспірант», «докторант», «науковий працівник», «науково-педагогічний працівник», «молодий вчений» [2].

Зазначимо, що національна статистика науки використовує термін «Дослідники – наукові та інженерно-технічні працівники, які професійно займаються НДР й безпосередньо беруть участь у створенні нових знань, продуктів, процесів, методів та систем, а також адміністративно-управлінський персонал, який здійснює безпосереднє керівництво дослідницьким процесом (у тому числі керівники наукових організацій та підрозділів, які виконують НДР). Дослідники, як правило, мають вищу освіту другого, третього або наукового рівня (відповідно до Закону України «Про вищу освіту»). До дослідників можуть бути включені аспіранти й докторанти» [4].

На сьогодні, незважаючи на чисельні дослідження, немає однозначного розуміння, хто *de jure* має статус молодого дослідника. Українське законодавство використовує термін «молодий учений», в іноземній практиці використовується як термін «молодий вчений» (Young Scientists) [5], так й більш вживаний «дослідник на початку (або – ранньому етапі) кар'єри» (ECR, Early Career Researcher)».

У сучасному світі сформувались різні системи підтримки молодих дослідників. Існує три підходи з законодавчого встановлення статусу молодого вченого за критеріями: 1) віку; 2) критерію ідентифікації за етапами розвитку наукової кар'єри; 3) гібридний за віком та етапом наукової кар'єри.

Основи *статусу молодого українського вченого* сформовано за критерієм виділенням максимального віку (окрім освітніх та кваліфікаційних ознак): «молодий вчений – вчений віком до 35 років включно, який має вищу освіту не нижче другого (магістерського) рівня, або вчений віком до 40 років включно, який має науковий ступінь доктора наук (пункт 11 статті 1» [2]. Тобто виділено дві категорії молодих вчених: 1) магістр віком до 35 років та 2) доктор наук віком до 40 років. Аналогічні виділення за цим критерієм застосовуються також в Російській Федерації, Казахстані, Білорусі. Інший підхід – за критерієм ідентифікації за часом присудження наукового

ступеню. Зазначений підхід реалізовано в Законі Республіки Польщі «Про вищу освіту і науку»: «Молодим науковцем є особа, що провадить наукову діяльність, яка: 1) є докторантом або академічним працівником – і не має наукового ступеня доктора філософії або 2) має науковий ступінь доктора філософії, від присудження якого ще не минуло 7 років, і працює в закладі вищої освіти» (ч. 2 статті 360) [3]. Або: «Молодий дослідник» (Young Researcher) – науковець протягом перших 10 років (зайнятий у еквіваленті повної зайнятості) наукової діяльності, включаючи період наукової підготовки, з моменту отримання університетського ступеня, що надає доступ до докторантури в країні, в якій отриманий ступінь (ступінь має давати право власнику почати навчання в докторантурі без необхідності здобуття будь-якої додаткової кваліфікації) і які ще не отримали ступінь доктора [5]. «Молодий вчений (Young Scientist) визначається як аспірант або дослідник на початку кар'єри у будь-якій галузі науки; активний у дослідницькій кар'єрі, як правило, ще не повністю встановленою; отримав ступінь доктора філософії або еквівалентну докторську кваліфікацію до 10 років тому; у віці зазвичай від 30 до 40 років» [7].

Органи державної влади України працюють над реформуванням наукової політики шляхом зміни критерію ідентифікації молодих вчених: з існуючого критерію за віком до критерію за етапами розвитку наукової кар'єри. Так, передбачалось завдання розроблення та внесення на розгляд парламенту проєкту Закону про внесення змін до Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» (МОН, вересень 2021). Були визначені очікувані результати та показники у разі прийняття акта, зокрема: «Перехід до державної підтримки молодих вчених на основі застосування критерію ідентифікації за етапами розвитку наукової кар'єри. Застосування до визначення терміну «молодий вчений» критерію кількості років після отримання наукового ступеня» [6].

В Україні побудована потужна система підтримки молодих вчених, що забезпечує як конкуренцію інструментів та молодих вчених. Інструментарій підтримки постійно вдосконалюється, збільшуються її обсяги, напрями та склад груп, які мають можливості претендувати на підтримку. Однак фрагментарність цієї системи, сформована історично, невідповідність її локальних цілей із цілями національної та європейської наукової політики, ваді із моніторингом та аналізом її застосування дозволяють пропонувати нові завдання її реформування, приведення у відповідність з сучасними реаліями.

1. Жилияєв І. Б., Ковтунець В.В., Сьомкін М.В. Вища освіта України: стан та проблеми. – К.: НДІ інформатики і права НАПрН України, Інститут вищої освіти НАПедН України, 2015. 96 с. URL : <http://ippi.org.ua/vishcha-osvita-ukraini-stan-ta-problemi>.

2. Про наукову і науково-технічну діяльність : Закон України від 26.11.2015 № 848-VIII (Редакція від 18.04.2021) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text>.

3. Закон Республіки Польщі «Про вищу освіту і науку», прийнятий 20 липня 2018

року (зі змінами) / Пер. з польської І. Дегтярьова, С. Федонюк, Л. Колесник. /наук. ред. Т. Фінікова та І. Дегтярьова. К. Таксон. 2020. 336 с.

4. Наукова та інноваційна діяльність України за 2019 рік. Статистичний збірник. К.: Держстат. 2020. 100 с.

5. Young Vision Scientist URL: <http://www.vision-research.eu/index.php?id=177>.

6. План законопроектної роботи Верховної Ради України на 2021 рік : Постанова Верховної Ради України від 02.02.2021 № 1165-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1165-20#Text>.

7. Friesenhahn, I. and Beaudry, C. (2014) The Global State of Young Scientists – Project Report and Recommendations, Berlin: Akademie Verlag. https://globalyoungacademy.net/wp-content/uploads/2015/06/GYA_GloSYS-report_webversion.pdf.

Андрій МОТА

доктор юридичних наук, доцент

Андрій ЦАРУК

ад'юнк

*(Національна академія Державної
прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького,
м. Хмельницький, Україна)*

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ ТА ЗАГРОЗ

Через стрімкий розвиток суспільства в умовах значної трансформації світового економічного й політичного простору внаслідок глобалізації зростає спектр загроз, зокрема і у сфері безпеки державного кордону.

Сучасна світова економіка та політика не можуть функціонувати без прогнозування процесів та явищ, які відбуваються у світовому просторі.

В умовах інформаційного суспільства надзвичайно важливим та актуальним питанням є обмін інформаційними ресурсами.

Для протидії вказаним вище загрозам необхідно запроваджувати новітні безпекові підходи, технологічні рішення, дієві методи аналізу інформації, методи прогнозу розвитку ситуацій, відповідне інформаційно-аналітичне забезпечення правоохоронної діяльності.

Під час запровадження новітніх методів та підходів до роботи з інформаційними ресурсами також необхідно враховувати питання забезпечення верховенства права та дотримання прав і свобод людини та громадянина. Саме поєднання дотримання прав і свобод людини та громадянина з дієвістю функціонування системи потребує значних зусиль, адже з однієї сторони система має забезпечити недоторканість зазначених